

DE UILEN

DE UILEN

A
L
G
E
M
E
N

In tegenstelling tot veel dagroofvogels zijn bij alle uilen de mannetjes en de wijfjes van gelijke grootte. Typerend ook voor al deze vogels is de dicht bevederde, ronde kop. Uilen zijn vooral schemer- en vollemaanjagers, doch velduil en steenuil zijn geen specifieke nachtvogels, maar jagen ook overdag. De ogen, de oren en de vleugelslag van de uilen zijn goede voorbeelden van aanpassing aan het nachtelijk leven. In tegenstelling tot wat men vroeger beweerde, jacht de uil niet zozeer op het zicht - alhoewel dit zeer goed is, maar is verziend - maar eerder op het gehoor.

De ogen van uilen zitten star in hun oogkassen en nemen samen met het gehoororgaan bijna de hele ruimte van de schedel in beslag. Het oog van een uil is nagenoeg even groot als dat van een mens, wat aangeeft hoe belangrijk dit zintuig wel is. Omdat uilen gehoorjagers zijn, staan hun ogen (omgeven door de oren) zo geplaatst dat ze goed diepte kunnen zien. Juist dat is belangrijk bij de jacht. Hun ogen staan ook bijna in frontaal vlak. Om de afstand tussen snavel, poot en prooi nog nauwkeuriger vast te stellen maken ze typerende bewegingen: de kop beweegt van links naar rechts en het lijf wordt gestrekt en gebogen. Eenmaal de prooi gegrepen wordt ze niet meer losgelaten.

Gezien de uil verziend is ziet hij wazig vlak voor zijn snavel. Hierdoor ontstaat het risico dat de prooi niet zorgvuldig gevild wordt en worden kleine prooien in zijn geheel ingeslikt. Ook het voederen van zijn jongen doet hij onhandig omwille van deze handicap, doch lokaliseert de opengesperde bekjes op de tast en vooral met de borstelveren. Door de star in de kop zittende ogen heeft dit als nadeel dat hij niet ziet wat er opzij of achter hem gebeurt. Echter bliksemsnel kan hij zijn kop draaien over 270 graden. Bij sommige uilen is de tekening op het achterhoofd zo, dat het precies lijkt alsof hij je aanstaart. Dit is o.a. het geval bij de dwerguil, wat een prima afschrikkingsmiddel blijkt te zijn. Ook in het oog van de uil zitten aanpassingen voor het nachtlevens. Het netvlies bevat zeer veel lichtgevoelige cellen, staafjes. In het algemeen kan men stellen dat de ogen van de dagdieren meer kegelvormige cellen op het netvlies tellen en de nachtdieren meer staafjes. Deze staafcellen stellen het dier in staat om nog grijstinten te onderscheiden, waar het menselijk oog alleen maar zwart waarneemt. Tenslotte heeft het uilenoog nog een derde netvlies, ook bij veel vogels, de membrana nictidans. Het schuift van de snavel naar de oren en dient om het oog te beschermen bij het voederen en op het moment van het prooislaan en ontdoet het oog van stoffjes en dergelijke.

De oren zijn een hoogstandje van precisie. Ze liggen achter de gezichtsmaskers en zijn verschillend van vorm. Het ene oor is groter dan het andere. Bij sommige soorten zijn de oren asymmetrisch ingeplant. Deze gezichtssluier dient als uitwendig oor of schotel en leidt de geluidsgolven naar de gehooringang. Vogels hebben nooit uitwendige oorschelpen.

Men veronderstelt dat met deze oren nog nauwkeuriger stereofonisch geluisterd kan worden. Hierdoor kunnen nauwelijks waarneembare geluiden feilloos gelokaliseerd worden. Het geluid komt namelijk een fractie van een seconde later bij het ene oor dan bij het andere. Overigens is het merkwaardig dat deze ingewikkelde oren enkel voor de nachtvliegers zijn en niet voor de dagvliegers;

De oorveertjes die men bij sommige soorten opmerkt zijn dus geen hoororganen. Oorveertjes of veerborsteltjes zijn

pluimen en niets anders.

De poten vertonen aanpassingen aan het jagen op beweegbare prooien. De vierde teen is een "keerteen" die net als bij de visarend zowel naar voor als naar achter kan gedraaid worden, zulks ter vergroting van de greep.

Bekend is de typische uilenveer. Zij stelt de vogel in staat om min of meer geluidloos te vliegen. Door deze speciale constructie van de veren ontstaan er geen luchtrillingen, die bijvoorbeeld de knobbelzwanen nadrukkelijk verraden.

Bovendien maken uilen nog een kenmerkende vleugelslag waardoor ze voorkomen dat ze met hun slagpennen geruis maken tijdens het vliegen. Vleugels raken elkaar nooit. Zelfs de poten zijn bedekt met veren en ook dit heeft te maken met de voor de uil zo noodzakelijke stilte tijdens zijn jacht. De fraaie schutkleur van de uilen camoufleert ze overdag als ze op een rustplek zitten, terwijl ze hun buit van de nacht verteren. Camouflage is een bijzaak in de natuur. Als wij ze zien zitten, dan ziet een roofdier zie ook. (de Oehoe).

Alle uilen leggen ronde, witte eieren. De natuur acht een schutkleur hier overbodig, overdag vliegt de broedende uil toch niet van het nest.

Hun voedsel bestaat hoofdzakelijk uit muizen, ratten, kikkers, hagedissen en soms jonge vogels. De grotere uilensoorten pakken soms wel eens een jong konijn.

Zoals de dagroofvogels braken de uilen na het verteren van hun prooi, de onverteerbare resten uit in de vorm van braakballen.

DE STEENUIL (Athene noctus)

Uiterlijke kenmerken

De steenuil is met een lengte van 22 cm. onze kleinste uil. De bovenzijde is tamelijk donkerbruin met witte stippels. De onderzijde is wat gestreept en lichter van kleur. Op de korte staart zitten dwarsbanden. De snavel is geelroze en de lichtbruine poten zijn bevederd met witte veertjes tot op de tenen. De ogen zijn opvallend geel.

De roep is een klagelijk klinkend pioew. Dat geluid is vooral te horen in de lente.

Voortplanting

Broedt in holle bomen, in gebouwen en een enkele keer in een konijnenhol. In gebouwen heeft hij een voorkeur voor schoorstenen. Bij gebrek aan nestgelegenheid voldoen nestkasten goed.

In april worden de 3 tot 5 witte eieren gelegd. Na een broedtijd van 4 weken komen de jongen uit het ei. Zij worden door beide ouders gevoed en verlaten na ca. 4 weken het nest. Steenuilen leven monogaam.

Biotoop en voedsel

Zij geven de voorkeur aan afwisselend cultuurlandschap. Als daar ook nog wat knotwilgen of oude fruitbomen zijn, is dat ideaal.

Het menu is behoorlijk gevarieerd en bestaat uit muizen, insecten, wormen, aas en een enkele jonge vogel of mol. Zeker bij het grootbrengen van de jongen jaagt de steenuil ook overdag.

Predatoren

Veel heeft de steenuil niet te vrezen van predatoren. Omdat hij overdag minder actief is, wordt hij niet zo vaak geslagen door roofvogels. Jonge uilen hebben de gewoonte om te vroeg het nest te verlaten. Zij komen dan op de grond terecht en worden vaak een prooi van katten of andere predatoren. Ook het verkeer en strenge winters eisen hun tol.

Verspreiding in Vlaanderen

Hoewel de stand de laatste halve eeuw achteruit gegaan is, blijft het een algemeen voorkomende broedvogel. In de winter komen er nog wat vogels uit het noorden bij. Men probeert met het ophangen van nestkasten de stand wat te verbeteren.

DE KERKUIL (Tyto alba)

Uiterlijke kenmerken

De Latijnse naam wijst al op de lichte kleur. Het “gezicht” en de onderzijde van de 34 cm. lange uil zijn vaak sneeuwwit. Alleen op de borst zijn er dan wat goudbruine vlekjes. De bovenzijde is zeemkleurig tot goudkleurig met enkele rijen donkere stipjes op de vleugels. De verenkrans aan de voorzijde van de ronde kop bezorgt hem het karakteristieke gezicht. Kan door zijn bijzondere veren zo goed als geluidloos vliegen.

Is met ogen waarmee hij ook 's nachts goed ziet, een echte nachtvogel.

De roep is volgens veel vogelgidsen angstaanjagend. Dat geldt dan zeker niet voor de territorium roep.

Voortplanting

De monogaam levende kerkuilen maken geen echt nest. Een holle boom, een gebouw en meer en meer een nestkast dient tot woonst. De broedtijd voor de 4 tot 6 witte eieren is 30 dagen. De jongen blijven dan nog 7 tot 8 weken in het nest en worden door beide ouders gevoed. Een enkele keer volgt er een tweede legsel. Kerkuilen zijn erg trouw aan hun nestplaats.

Biotoop en voedsel

Een afwisselend landbouwgebied met voldoende nestgelegenheid vormt de ideale biotoop.

Het voedsel bestaat voor het overgrote deel uit muizen. Die worden aangevuld met andere kleine dieren als ratten, kikkers en een enkele vogel. Haar en beentjes worden uitgebraakt als de bekende braakballen.

Predatoren

Als specifiek schemer- en nachtdier, heeft de kerkuil niet veel te vrezen van dagroofvogels. Een enkele valt ten prooi aan een bunzing. De twee belangrijkste doodsoorzaken zijn gif en verkeer. Muizen en ratten die vergiftigd zijn worden door kerkuilen gegeten, met meestal noodlottige gevolgen. Op zijn nachtelijke tochten kruist hij vaak wegen, met alle gevolgen van dien.

Verspreiding in Vlaanderen

Vergeleken met zo'n halve eeuw geleden, is het huidige bestand slechts een fractie van toen. Gebruik van gif als verdelgingsmiddel voor muizen en ratten en misschien nog meer het toegenomen verkeer zijn de belangrijkste oorzaken. Door het ophangen van nestkasten in schuren wordt geprobeerd de stand te verbeteren. Het resultaat is nog niet geweldig.

DE RANSUIL (*Asio otus*)

Uiterlijke kenmerken

De ransuil is met 34 cm. even groot als de kerkuil. Het is een bruine vogel met zwarte dwarse strepen over de vleugels en de staart en strepen in de lengte over rug en onderzijde. De opvallende rechtopstaande pluimpjes op de kop zijn geen oren. Die zijn zoals bij de meeste vogels niet zichtbaar. De snavel en de tenen zijn grijs.

Met een laag oe-oe-oe is de ransuil de bas onder onze uilen.

Voortplanting

Als nest wordt vaak een oud nest van een kraai of ekster gebruikt. Soms maken zij ook gebruik van een nestkast voor een torenvalk. Het wijfje broedt 4 weken op de 4 tot 6 eieren. De jongen verlaten reeds na ruim 3 weken het nest. Beide ouders zorgen er voor, waarbij het mannetje het eten aanbrengt. Ook ransuilen leven monogaam.

Biotoop en voedsel

De ransuil prefereert half open landschap. Wat bomen om te nestelen en open veld om te jagen. Komt tegenwoordig meer en meer in de bebouwde kom voor. Vaak te zien als hij overdag op een tak tegen de stam van een boom zit. Door zijn kleur valt hij echter niet op.

Het voedsel bestaat uit kleine knaagdieren als woelmuizen en veldmuizen. Soms eet hij ook een enkel vogeltje. Zoekt het eten gewoonlijk 's nachts.

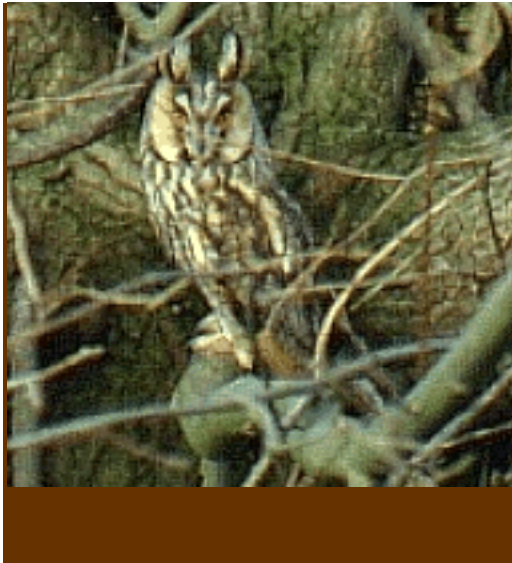
Predatoren

Zoals de meeste uilen, heeft ook de ransuil weinig te lijden van predatoren. Jonge uilen worden nog wel eens het slachtoffer van een boommarter of een kat.

Verspreiding in Vlaanderen

In tegenstelling tot de meeste uilen, is de stand van de ransuilen de laatste decennia verbeterd. Hoe dat komt is niet duidelijk. Is na steenuil en bosuil de meest voorkomende uilensoort.

In de winter komen er nogal ransuilen uit het noorden overwinteren. Het lijkt er niet op dat onze uilen ook opschuiven naar het zuiden.

DE BOSUIL (Strix aluco)

Uiterlijke kenmerken

De bosuil is met een lengte van 38 cm. een vrij forse uil. De kleur is tamelijk donker. Roodbruine bovenzijde met donkere strepen en een donker gezicht. Vaak vormen een reeks witte vlekken een streep op de vleugels. De onderzijde is veel lichter van kleur met donkere strepen in de lengterichting. De poten zijn bevederd en de snavel en tenen zijn grijs van kleur. Heeft net als de kerkuil zachte pennen waardoor hij geruisloos kan vliegen. Is in staat om 's nachts voldoende te zien om alleen dan te jagen.

De roep, sommigen noemen het zang, is een wat bibberend oe-oe-oe.

Voortplanting

Het broedseizoen begint al in maart. Nestelt meestal in boomholten of in een nestkast. Op de 2 tot 6 eieren wordt 29 dagen gebroed. Na iets minder dan 5 weken verlaten de jongen het nest. Zelfs na die vrij lange

periode zijn zij nog niet in staat om goed te vliegen. Bosuilen leven monogaam en zeer plaatsgebonden.

Biotoop en voedsel

Hoewel de bosuil houdt van halfopen landschap, moet er voldoende bos of park in de omgeving zijn. De vogel jaagt graag vanaf een uitkijkpost. Dat kan een tak of een paal zijn.

Het voedsel bestaat uit kleine zoogdieren als muizen en ratten en soms een kleine vogel. Beide ouders zorgen voor de jongen.

Predatoren

Mede tengevolge van zijn nachtelijke levenswijze, heeft de bosuil weinig te vrezen van predatoren. Soms wordt er één gegrepen door een boommarter. Dat de stand niet verbetert, komt vooral doordat er weinig jongen volwassen worden. Zij gaan dood door voedselgebrek omdat zij vroeg in het jaar geboren worden, of worden een prooi van katten en andere predatoren als zij te vroeg het nest verlaten.

Verspreiding in Vlaanderen

Door de nachtelijke levenswijze valt de bosuil niet op en lijkt hij zeldzaam te zijn. Dat is niet het geval. Het is een vrij algemeen voorkomende soort in Vlaanderen.

DE VELDUIL (*Asio flammeus*)

Uiterlijke kenmerken

De velduil kan gemakkelijk verward worden met de ransuil. Is met een lengte van 38 cm. iets groter. De kleur is doorgaans wat lichter en de pluimpjes op de kop zijn kleiner. In de vlucht vallen de lange vleugels met de donkere vlekken aan de onderzijde op.

In de baltsperiode kan hij opmerkelijk klapwieken met de vleugels waarbij hij het zachte poe-poe-poe laat horen.

De alarm roep is een nogal schrill kie-or.

Voortplanting

Het nest, waarin de 4 tot 7 eieren gelegd worden bevindt zich op de grond. Als enige van de uilen bouwt hij iets wat op een nest lijkt. Het wordt altijd gemaakt in tamelijk hoge vegetatie. Het broeden duurt bijna 4 weken. Het mannetje sleept het voedsel aan voor de jongen en het vrouwtje. Reeds na 3 weken verlaten de jongen het nest. Zij kunnen dan nog niet vliegen.

De monogaam levende uilen zijn uiterst gevoelig voor verstoring.

Biotoop en voedsel

Velduilen zijn echt vogels van het open landschap met voldoende hoge vegetatie. Dat kan een duingebied zijn, of zelfs een schorregebied buitendijks. Over het algemeen is het een laag gelegen gebied. De belangrijkste voorwaarde is dat er voldoende voedsel te vinden is en vooral voldoende rust.

Het voedsel bestaat uit veldmuizen en andere kleine knaagdieren, insecten, amfibieën en kleine vogeltjes. De velduil is één van de weinige uilen die vanaf de ochtendschemering begint te jagen.

Predatoren

In tegenstelling tot de 's nachts jagende uilen loopt de velduil wel het risico om door een dagroofvogel gepakt te worden. Het feit dat hij een bodembroeder is maakt hem nog veel kwetsbaarder. Broedende uilen kunnen door een vos gepakt worden en jonge ook door marterachtigen.

Misschien is zijn grootste bedreiging wel de recreant waardoor de duinen als broedgebied wegvallen.

Verspreiding in Vlaanderen

De velduil is met slechts enkele broedparen een zeer schaarse broedvogel. Het is de vraag of hij binnen afzienbare tijd nog wel een broedvogel in Vlaanderen zal zijn. We zullen het dan misschien moeten doen met de wintergasten uit het noorden. In goede muizenjaren kunnen dat redelijke groepjes zijn.

DE OEHOE (Bubo bubo)

Uiterlijke kenmerken

Met een lengte van ruim 70 cm. is de oehoe verreweg de grootste uil. Het mannetje is iets kleiner. Het is een bruine vogel met veel donkerbruine tekening in de vorm van streepjes op de borst en banden over de vleugels. Opvallende kenmerken zijn verder de “oorpluimen” op de kop en de prachtige oranje ogen. Net als sommige andere uilen hebben zij bijzondere slagpennen, zodat zij geruisloos kunnen vliegen.

De roep is een melodieuze klinkende oehoe dat met tussenpozen herhaald wordt. Van het mannetje iets lager van toon dan van het vrouwtje. Het geluid draagt ver en is tot op een paar kilometer te horen. Vooral te horen in de paartijd. Naast die bekende roep produceren zij nog een aantal hikkende en krassende geluiden.

Voortplanting

Als nestplaats heeft de monogaam levende oehoe een voorkeur voor richels en spleten in rotsen. Soms maakt hij gebruik van oude nesten van andere roofvogels in bomen. Een enkele maal wordt op de grond gebroed. Het legsel bestaat uit 1 tot 3 witte eieren die 35 dagen bebroed worden. Vanaf de broedtijd sleept het mannetje voedsel aan. De jongen blijven 5 tot 6 weken op het nest. Eer zij goed kunnen vliegen, duurt het nog een paar weken. Een paar oehoe's blijft een leven lang samen.

Biotoop en voedsel

De oehoe houdt van een afwisselend landschap met open ruimte, voldoende bos en rotsen. Zij zijn nogal op rust en dus niet op menselijke aanwezigheid gesteld. Daarom leven zij vaak in moeilijk toegankelijk gebied.

De oehoe voedt zich met zoogdieren van de grootte van een muis tot die van een haas, maar is ook in staat om vogels als duiven en kraaien te grijpen.

Zoals de meeste uilen, is ook de oehoe vooral 's nachts actief.

Predatoren

De grote sterke volwassen oehoe heeft weinig te duchten van predatoren. Toch gaat de stand van oehoe over het algemeen meer achteruit dan vooruit. Een belangrijke oorzaak is het kleine legsel. Een tweede, wellicht nog belangrijkere reden, is het feit dat ook de jongen van de oehoe te vroeg het nest verlaten. Zij kunnen dan eigenlijk nog niet vliegen en worden het slachtoffer van predatoren als vos of lynx.

Verspreiding in Vlaanderen

In het oosten van België broeden een paar tientallen koppels oehoe's. De meeste daarvan in oude steengroeven. Enkele paren komen in het oosten van Vlaanderen voor. Gelet op de stand van de oehoe in Europa en nog meer op de minder gunstige omstandigheden van het vlakke en dichtbevolkte Vlaanderen, zullen het er wel nooit veel worden.